

Õiguskantsler

Paul Puustusmaa
esimees
Riigikogu põhiseaduskomisjon
pohiseaduskomisjon@riigikogu.ee

Teie nr

Meie 21.06.2019 nr 16-6/190358/1903226

Priit Vinkel
juht
Riigi valimisteenistus
info@valimised.ee

Meelis Eerik
esimees
Vabariigi Valimiskomisjon
info@valimised.ee

Ligipääs valimisjaoskondadele

Austatud põhiseaduskomisjoni esimees, riigi valimisteenistuse juht ja Vabariigi Valimiskomisjoni esimees

Eesti ratifitseeris 2012. aastal [puuetega inimeste õiguste konventsiooni](#), võttes sellega kohustuse kaitsta puuetega inimeste õigusi. 1. jaanuaril 2019 hakkas õiguskantsler täitma [konventsioonis](#) ette nähtud puuetega inimeste õiguste kaitse ja edendamise ülesandeid. [Õiguskantsleri seaduse täiendamise seadus](#) kohustab õiguskantslerit ühtlasi tegema konventsiooni rakendamise üle järelevalvet.

Riigil lasub kohustus hoolitseda selle eest, et kõik valijad, teiste hulgas puuetega inimesed, saaksid teostada oma poliitilisi õigusi võrdsetel alustel. See tähendab, et hääletusprotseduurid, -vahendid ja -materjalid peavad olema puuetega inimeste vajadustele kohandatud, neile sobilikud, juurdepääsetavad, lihtsalt mõistetavad ja kasutatavad (artikkel 29). Selleks et tagada konventsioonis tunnustatud õiguste teostamine, on riik kohustatud vastu võtma ka vajalikke seadusemuudatusi (artikkel 4 punkt 1a).

2019. aastal toimusid Eestis kahel valimised: Riigikogu ja Euroopa Parlamendi valimised. Valimiste eel tuletas õiguskantsler valimiste korraldajatele meelde, et valimisjaoskondadesse peavad iseseisvalt pääsema ka puudega inimesed. [Õiguskantsler palus](#) kohalikel omavalitsustel valimisjaoskonna asukohta määrates pöörata kindlasti tähelepanu sellele, et ka puuetega inimesed saaksid takistusteta ja tarbetu lisavaevata hääletamisruumi siseneda ja hääletada.

Paljud omavalitsused leidsid võimaluse arvestada valimiste korraldamisel ka puuetega ja piiratud liikumisvõimega inimeste vajadusi, kuid mitmed valimisjaoskonnad olid siiski ratastooli või teisi liikumist hõlbustavaid abivahendeid kasutavatele valijatele ligipääsmatud. Samale probleemile on

Õiguskantsleri Kantsleil

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

viidanud ka Eesti Puuetega Inimeste Koda 2018. aastal koostatud [puuetega inimeste õiguste konventsiooni täitmise variraportis](#) (lk 135). „Puuetega inimestel ei ole alati võimalust otsustada valimisviisi üle, vaid nad on sunnitud kas e-hääletama või hääletamiskasti koju kutsuma,“ nendib raport.

Valijate asetamist sellisesse sundolukorda ei saa pidada õigeks, selle tulemuseks võib olla oma kodanikuõigusest loobumine.

Riigi valimisteenistus lisas seekordsetel valimistel [valimiste lehele](#) erivajadusega valijatele olulist informatsiooni, sealhulgas teabe selle kohta, kas valimisjaoskond on ligipääsetav ka ratastooli või lapsevankriga liikuvale inimesele. Kaugeltki kõik valimisjaoskonnad ei olnud sel leheküljel avaldatud info kohaselt ligipääsetavad. Neid probleeme nägid õiguskantsleri nõunikud ka valimisjaoskondi külastades.

Valimisjaoskonnad seatakse sisse valdavalt igapäevaselt avalikus kasutuses olevatesse ruumidesse, näiteks koolimajja, rahvamajja või vallamajja. Mõistagi peavad need hooned olema ligipääsetavad ka valimistevälisel ajal. Kui inimene vallamajja sisse ei saa, võib see takistada sotsiaalteenuse taotlemist. Koolimaja, kuhu ei pääse, võib saada takistuseks hariduse omandamisel.

Valimisjaoskondi külastades võisid õiguskantsleri nõunikud veenduda, et osa jaoskondi oli valimiste lehel märgitud küll ligipääsetavaks, kuid iseseisvalt (ilma abiliseta) liikuv erivajadusega inimene sinna tegelikult ei pääsenud. Oli ka selliseid jaoskondi, mis olid hästi ligipääsetavad, aga valimiste lehel seda märgitud ei olnud.

Näiteks, kui jaoskonda sissepääsuks on vaja helistada uksekella või valida telefoninumber, ei pruugi selline jaoskond olla ligipääsetav iseseisvalt liikuvale ratastoolikasutajale. Mitte kõik ratastooli kasutajad ei saa vajutada nuppu või teha vajalikku telefonikõnet. Iseseisvat liikumist võivad takistada ka raskelt avanevad ukсед, liiga suure kaldega kaldtee või liikumisteele asetatud lillepotid.

Õige informatsiooni kättesaamine on liikumiserivajadusega inimesele oluline. Sellele teabele toetudes otsustab ta, kas minna valimisjaoskonda üksi, võtta kaasa abiline või jätta jaoskonda minemata ning tellida valimiskast oma elukohta. Seega on väga tähtis, et jagatud info oleks tõene, et see ei eksitaks ega tekitaks põhjendamatu lootusi, kui tegelikult juurdepääsu pole või see on probleemne.

Tänavuste valimiste ajast võib tuua ka positiivse näite ligipääsu parandamise kohta. Seni on valimisjaoskondades kasutusel olnud hääletuskabiinid, kus valija peab hääletussedeli täitmiseks püsti seisma. Riigi valimisteenistus hankis sel aastal valimiste jaoks pappsirmid – lihtsad kokkupandavad papist karbid –, mida saab asetada lauale ja mille taga saavad inimesed sedelit täita. Jaoskondades, kus uued pappsirmid kasutusele võeti, lahendati mitme valijarühma mured. Inimesed, kes ei jaksa seista, said nüüd võimaluse istuda. Inimesed, kellel oli lühikese kasvu tõttu keeruline hääletuskabiinis hääletussedelit täita, said sedeli täita laua taga istudes. See on mugav ka ratastooliga liikuvatele inimestele. Tagatud on võrdsetel alustel ligipääs valimistele.

Tegemist on lihtsa ja mitte ülemäära kuluka lahendusega, hea näitega sellest, kuidas ligipääsu on võimalik parandada ka ilma suuri investeeringuid tegemata. Tunnustan riigi valimisteenistuse head ideed ja palun, et enne järgmisi valimisi kaalutaks seisukabiinidest loobumist või loodaks igas

jaoskonnas vähemalt üks kõigile mugavalt ligipääsetav hääletuskoht. Selleks saab siis kasutada juba olemasolevaid pappsirme.

Tagamaks, et järgmiste valimiste ajal oleksid kõik valimisjaoskonnad ligipääsetavad, **teen ettepaneku täiendada valimisi reguleerivaid seadusi ja muuta valimisjaoskonnale ligipääsu tagamine kohustuslikuks**. Teisisõnu, seadusega tuleks kehtestada, et valimisjaoskond võib asuda vaid sellises ruumis, kuhu pääsevad sisse kõik valijad, olgu nad siis ratastooliga liikuvad või muu erivajadusega inimesed (näiteks vaegnägijad).

Puuetega inimeste erivajadustest tulenevad hoonetele ligipääsu nõuded on kehtestatud [ehitusseadustiku](#) alusel [ettevõtlus- ja infotehnoloogiaministri 29.05.2018 määruses nr 28](#).

Alates 1. jaanuarist 2019 on Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametil õigus kontrollida ehitiste vastavust puudega inimeste erivajadustest tulenevatele nõuetele. Kontrollitakse eeskätt uusi või põhjalikult renoveeritud ruume, kus osutatakse avalikku teenust. **Teen ettepaneku anda Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile õigus kontrollida ka valimisjaoskondadele ligipääsu võimalusi**. Kuna kohalik omavalitsus saab valimisjaoskonnale ruume valida, ei ole põhjendatud piirata järelevalvet üksnes uute ja põhjalikult renoveeritud ruumidega. Valimisjaoskond peab olema ligipääsetav, olenemata sellest, kas see seatakse sisse uues või vanas, renoveeritud või renoveerimata hoones.

Hea näide valimistele ligipääsu kohta sätestatud normidest on elektroonilise hääletamise reeglid. Riigikogu valimise seadusega on kehtestatud, et [valijarakendusel peab olema tugi vaegnägijatele \(§ 48³ lg 5\)](#). Seadusega pandud kohustust täidetakse. Elektroonilise hääletamise lahendust arendades arvestatakse iseenesestmõistetavalt ligipääsu võimalusega, seda ei unustata ega jäeta tähelepanuta. Seega on Eestis vaegnägijal võimalik valimisõigust teostada iseseisvalt, ilma abiliseta. Eesti on siin teistele riikidele eeskujuks.

Rõhutan, et kuigi valimiste puhul võib liikumiserivajadusega inimene otsustada e-hääletamise kasuks või hääletuskasti koju tellida, ei tohi neid võimalusi talle peale suruda. Igapäev on õigus hääletada valimisjaoskonnas.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Koopia: Justiitsministeerium
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
Rahandusministeerium